ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

Асака тумани

2024 йил 24 апрель

Судья: С.С.Юлдашев

Асака туманлараро иқтисодий суди, судья С.С.Юлдашев раислигида, судья ёрдамчиси Ж.Одилжоновнинг котиблигида, даъвогар Марҳамат туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг "Азим Карим орзуси" фермер ҳўжалиги манфаатида, жавобгар "Marhamat tekstil" МЧЖ ҳисобидан аризаси бўйича ишга мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шаҳс сифатида Марҳамат туман ҳишлоқ ҳўжалик бўлимини жалб ҳилинган ҳолда, иҳтисодий ишни кенгаш вакили - А.Акбаров (106-сонли ишончнома асосида), фермер ҳўжалик раҳбари М.Азимов, жавобгар раҳбари Э.Асатов (паспорт асосида)лар иштирокида, Асака туман суди биносида очиҳ суд мажлисида кўриб чиҳиб, суд ҳуйидагиларни

АНИКЛАДИ:

Марҳамат туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "Азим Карим орзуси" фермер ҳўжалиги (кейинги ўринларда "Даъвогар" деб аталади) манфаатида судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар "Marhamat tekstil" МЧЖ (кейинги ўринларда "Жавобгар" деб аталади) ҳисобидан 586.850.754 сўм асосий қарз ва 105.633.135 сўм пеня ундиришни сўраган.

Суднинг ажрими билан ишга мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида Марҳамат туман Қишлоқ хўжалиги бўлими жалб қилинган.

Суд мажлисида Кенгаш вакили даъво аризани тўлик каноатлантириб беришни сўради.

Суд мажлисида фермер хўжалиги рахбари жавобгарга асосий қарзни тўлашни сўраб талабнома берилганлиги, ушбу талабнома оқибатсиз қолдирилганлиги ва асосий қарз шу кунга қадарли тўлаб берилмаганлиги сабабли даъво аризада кўрсатилган асосий қарз ва пеня суммаларини тўлик ундириб беришни сўради.

Жавобгар вакили суд мажлисида даъвогарнинг даъво талаблари бўйича кисман тўловларни амалга оширилганлигини инобатга олиб, колган қарзни кисман тан олиб, пеня кисмини камайтириб беришни сўради.

Учинчи шахс Марҳамат туман қишлоқ хўжалик бўлимига суд муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган бўлсада, аммо ўз вакилини суд мажлисида иштирокини таъминламади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 170-моддасига кўра, иш муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган жавобгар, учинчи шахслар суд мажлисига келмаса, низо уларнинг йўқлигида ҳал қилиниши мумкин.

Мазкур қонун нормаларига асосланиб, суд иш хужжатларида низони кўриб чиқиш учун далиллар етарли деб бахолайди ва ишни учинчи шахс вакили иштирокисиз кўриб чиқишни лозим топади.

Суд, тараф вакилларининг кўрсатмаларини, ишдаги мавжуд хамда такдим этилган хужжатларни ўрганиб чикиб, куйидагиларга кўра даъвони кисман каноатлантиришни лозим топади.

Зеро, Ўзбекистон Республикаси Фукаролик Кодекси(кейинги ўринларда матнда "ЎзР ФК" деб юритилади) 8 ва 234-моддасига кўра мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Ишдаги мавжуд хужжатлардан аникланишича, даъвогар ва жавобгар ўртасида 2023 йил 1 февралда №11-сонли пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид килиш бўйича контрактация (фьючерс) шартномаси тузилган.

Шартноманинг 1.1-бандида даъвогар 24.5 гектар ер майдонидан 92.9 тонна пахта хом ашёсини етказиб беришни, шартноманинг 4.5-бандида эса жавобгар етказиб берган махсулот кийматининг 100 фоизи хисобидан терим учун юборилган пуллар ва бошка харажатлар чегирилганидан колган кисмини 2023 йил 31 декабрга кадар тўлаб бериш мажбуриятини ўз зиммасига олган.

Даъвогар томонидан жавобгарга тарафлар ўртасида тузилган шартномага асосан 2023 йил ҳосилидан 1-нав 1-синф, 1-нав 2-синф ҳамда 2-нав 1-синф "Андижон-36" пахта хом-ашёларини икки томонлама элетрон тартибда имзоланган ҳисобвароқ фактурага асосан жами 102.649 кг пахта хом-ашёси етказиб берилган.

Даъвогар етказиб берилган пахта хом-ашёси учун қоплаб берилган ва ушлаб қолинган суммаларни чегирган холда қолган маблағларни тўлаш бўйича жавобгарга талабнома юборилган, лекин жавобгар юборилган талабномани оқибатсиз қолдирганлиги сабабли Марҳамат туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фермер хўжалиги манфаатини кўзлаб судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгардан 586.850.754 сўм асосий қарз ва 105.633.135 сўм пеня ундиришни сўраган.

Мазкур ҳолатда тарафларнинг мажбуриятлари контрактация (фьючерс) шартномасидан келиб чиққан.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 465-моддаси, биринчи кисмига кўра, контрактация шартномасига мувофик кишлок хўжалиги махсулотини етиштирувчи кишлок хўжалиги махсулотини кайта ишлаш ёки сотиш учун бундай махсулотни харид киладиган шахсга - тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу махсулотни кабул килиш (кабул килиб туриш), унинг хакини шартлашилган муддатда муайян бахода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

Суд, тарафларнинг кўрсатмаларни тинглаб, иш хужжатлари хамда такдим этилган хужжатларни ўрганиб чикиб, куйидагиларга кўра даъво талаблари кисман асосли:

Чунки, тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.1 ва 4.2-бандларида пахта хом-ашёсининг харид нархи 1 (бир) тоннаси учун 6.020.006 сўм этиб белгиланган, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалик вазирлиги, Иктисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жаҳон бозори нархлари таҳлилидан келиб чиқиб 2023 йил пахта хом-ашёси учун харид нархлари ўзгарганда харидор янги нарҳ бўйича ҳисоб-китоб қилиш кўрсатилган.

Лекин, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Пахтачилик соҳасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида" 2020 йил 6 мартдаги ПҚ-4633-сонли қарори 2-бандининг "а" кичик бандида 2020 йил ҳосилидан бошлаб пахта хомашёсининг харид нархини белгилаш амалиётидан воз кечилиши белгиланган.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалик вазирлиги, Иктисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси томонидан 2023 йил пахта хом ашёси учун харид нархлари белгиланмаган.

Бирок, даъвогар кушимча қиймат солиғи билан жами 821.470.390 сумлик 102.649 кг 1-нав 1-синф, 1-нав 2-синф ҳамда 2-нав 1-синф "Андижон-36" пахта хом-ашёларини 2023 йил 30 ноябрдаги №10/1-сонли электрон ҳисоб-фактурага асосан жавобгарга юборган ва жавобгар томонидан электрон ҳисоб-фактура тасдиқланиб, ҳабул ҳилиб олинган.

Демак, нарх бўйича тарафлар қўшимча келишувга тузмаган бўлса-да, топширилган пахта хомашёсининг нархи электрон хисобварақ-фактурага асосан тарафлар ўртасида тасдиқланган.

Чунки, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 августдаги 489-сонли қарори балан тасдиқланган "Ҳисобварақфактураларнинг шакллари ҳамда уларни тўлдириш, такдим этиш ва қабул қилиш тартиби тўғрисидаги" Низомининг 2-бандига кўра ҳисобварақ-фактура - Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига мувофиқ уни такдим этиш мажбуриятига эга бўлган товарларни (хизматларни) сотувчи (етказиб берувчи) томонидан расмийлаштирилган қатъий белгиланган намунадаги (форматдаги) товарлар ҳақиқатда жўнатилганлигини ёки хизмат кўрсатилганлигини ва уларнинг қийматини тасдиқловчи ҳужжат ҳисобланади.

Хисобварақ-фактура сотувчи (етказиб берувчи) томонидан тақдим этилган қушилган қиймат солиғи суммасини харидор (буюртмачи) хисобга олиш учун асос буладиган бирламчи хужжат ҳисобланади.

Хисобварақ-фактура қушилган қиймат солиғи буйича солиқ солиш айланмаси ва реализацияни ҳисобга олиш учун юритилади.

Демак, даъвогар томонидан топширилган пахта хом-ашёси 1-нав 1-синф учун 1 кг.ни 7.142,86 сўмдан, 1-нав 2-синф 1 кг.ни 6.964,29 сўмдан, 2-нав 1-синф учун 1 кг.ни 6.544,64 сўмдан хисобланиб, жами 102.649 кг.лик топширилган махсулотнинг нархи кўшимча киймат солиғи билан 821.470.390 сўмни ташкил килади.

Шунингдек, шартноманинг 2.1-бандининг "г" кичик бандида даъвогар хисобидан ташилганда транспорт харажатларини қоплашни жавобгардан талаб қилиб олиш ҳуқуқи белгиланган.

Демак, даъвогар томонидан пахта хом ашёсини жавобгарга етказиб беришда 8.606.867 сўм ташиб келтириш бўйича харажат қилинган, ушбу транспорт ҳаражати иш хужжатларидаги мавжуд тараф ўртасида электрон тартибда имзоланган ҳисобварақ-фактурага асосан ўз исботини топган.

Бироқ, етказиб берилган пахта хом-ашёси учун жавобгар томонидан уруғлик чигит, палиэтилин плёнка, дизель ёкилғиси, химикатлар, прицеп ёпкич ва этак, амофос, карбамид, калий,аммиак силтра, дефилятция, 0.5% чегирма, куритиш ва тозалаш каби харажатлар ҳамда жавобгар томонидан тўлаб берилган пахта терим пули, берилган пахта имтиёзли кредит, пахта якун пули учун жами

535.634.142 сўм пул маблағлари ушлаб қолинган ва бундан даъвогар томонидан жавобгарга уруғлик чигит учун тўлов пулидан 97.800.000 сўм қайтарилган.

Юқоридагиларга кўра, даъвогар томонидан етказиб берилган пахта хомашёси учун 821.470.390 сўм ва транспорт хизмати учун 8.606.867 сўм, жавобгарга қайтарилган уруғлик чигит учун тўлов пулидан 97.800.000 сўм жами 927.877.257 сўмдан жавобгар томонидан қилинган харажатлар ва тўлаб берилган жами 535.634.142 сўм айрилганда, жавобгарнинг даъвогар олдидаги қарздорлиги 392.243.115 сўм (927.877.257 — 535.634.142) ни ташкил қилади.

Бундан кўринадики, даъвогарнинг асосий қарз ундириш талабининг 392.243.115 сўм кисми асосли.

Бироқ даъвогар судга солиштирма далолатнома тақдим этиб, даъво ариза судга тақдим қилингандан сўнг жавобгар томонидан 79.500.000 сўм асосий қарз қисман тўланганлигини билдирган ва якуний суд кунига жавобгар томонидан 79.500.000 сўм асосий қарз қопланганлиги ишдаги мавжуд хужжат, даъвогарнинг суд мажлисидаги кўрсатувлари билан ўз тасдиғини топади.

Юқорида қайд этилганларга кўра суд, даъвогарнинг асосий қарз ундириш даъво талабини қисман қаноатлантиришни ва жавобгар хисобидан даъвогар фойдасига 312.743.115 сўм асосий қарз ундиришни лозим топади.

Ш

- у Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг 324-моддасига кўра, карздор мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги куфайли кредиторга етказилган зарарни тўлаши шарт.
- н Ушбу кодекснинг 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган такдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар **д**онунчиликда ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради
- к Шартноманинг 5.4-бандининг иккинчи хат бошида Харидор Хўжаликка муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун муддати ўтказиб юборилган тўлов суммасининг 0,4 фоизи микдорида, бирок муддати ўтказиб юборилган тўлов думмасининг 50 фоизидан ортик бўлмаган микдорда пеня тўлаши назарда тутилган.
- ъ Ўзбекистон республикаси Фукаролик кодексининг 260-моддасига кўра, конунчилик ёки шартнома билан белгиланган, қарздор мажбуриятни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган такдирда кредиторга тўлаши шарт бўлган пул суммаси неустойка хисобланади.
- а Ўзбекистон республикаси Фукаролик кодексининг 261-моддасига кўра, реустойка жарима ёки пеня шаклида бўлади.

Д

Ж В

В 0

- б Демак, жавобгарни даъвогар олдидаги тўлаш муддати ўтказиб юборилган асосий қарз суммаси 529.642.555 сўмни (392.243.115+137.399.440) ташкил адилади.
- р Бундан кўринадики, жавобгар томонидан даъвогарга ўз муддатида тўлиб берилмаган асосий қарз суммаси 529.642.555 сўм, унинг 0.4 фоиз пенянинг ауммаси 95.335.650 сўмни (529.642.555*0.4%=2.118.570*45=95.335.650) ташкил

қилади ва даъвогарнинг жавобгардан 95.335.650 сўм пеня ундириш талаби асосли.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 326-моддасига кўра, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли. Бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши керак.

Суд алохида холларда қардор ва кредиторнинг манфаатларини хисобга олиб, кредиторга туланиши лозим булган неустокани камайтириш хуқуқига эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2007 йил 15 июндаги "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўгрисидаги фукаролик конун хужжатларини кўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги №163-сонли қарори 4-бандида, суд қарздо томонидан мажбуриятларнинг бажарилиши даражасини, мажбуриятда иштирок этувчи тарафларнинг мулкий аҳволини, шунингдек кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиб, неустойкани камайтиришга ҳақли эканлиги белгиланган.

Мазкур ҳолатда ундириши сўралган пеня суммасини суд жавобгарнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиб деб ҳисоблайди ва шунинг учун унинг миҳдорини 32.000.000 сўмга ҳадар камайтиришни лозим топди.

Суд ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини ундириш масаласини ўрганиб чиқиб, даъво талаблари қисман қаноатлантирилганлигини инобатга олиб, ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини мутаносиб равишда жавобгардан ундиришни лозим топди.

"Давлат божи тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг иловаси 2-банди а)-кичик бандига мувофик, иктисодий судларга бериладиган мулкий хусусиятга эга даъво аризаларидан даъво бахосининг 2 фоизи микдорида давлат божи ундирилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси биринчи қисмига кўра суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари микдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси 5-қисмига кўра, агар даъвогар томонидан билдирилган неустойкани ундириш ҳақидаги талаб асосли бўлиб, бироқ унинг миқдори қонун ҳужжатларида белгиланган ҳуқуқдан фойдаланилган ҳолда суд томонидан камайтирилган бўлса, суд ҳаражатларининг камайтирилиши ҳисобга олинмаган ҳолда ундирилиши лозим бўлган неустойка суммасидан келиб чиққан ҳолда, суд ҳаражатлари жавобгарнинг зиммасига юклатилиши лозим.

Ушбу модданинг еттинчи қисмида давлат божи тўлашдан озод қилинган давлат органлари ҳамда бошқа шахслар томонидан юридик шахслар ва фукароларнинг манфаатларини кўзлаб такдим этилган даъво талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган такдирда, давлат божи манфаатлари кўзланиб даъво такдим этилган шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилади. - деб белгиланган.

Бирок, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги ПК-3318-сонли "Фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар фаолиятини янада тўгрисида"ги Қарорнинг 3-банди, олтинчи хатбошисида Фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари манфаатларини кўзлаб судга давлат божи тўламасдан даъво аризалари, давлат ва хужалик бошкарув органлари, махаллий давлат хокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шахслари хатти-ҳаракатлари (харакатсизлиги) устидан шикоятлар такдим этиш, бунда даъво аризасини қаноатлантириш рад этилганда манфаати кўзлаб даъво аризаси киритилган фермер, дехкон хужаликлари ва томорка ер эгаларидан давлат божи ундирилмаслиги кўрсатиб ўтилган.

Суд, юқорида қайд этилган ҳолатлардан келиб чиқиб, жавобгар ҳисобидан Марҳамат туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фойдасига 34.000 сўм почта ҳаражати, қаноатлантирилган талабига мутаносиб равишда Республика бюджетига 9.751.575,3 сўм давлат божи ундиришни, даъвони рад қилинган қисми бўйича Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги ПҚ-3318-сонли "Фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чоратадбирлар тўғрисида"ги Қарорнинг 3-банди, олтинчи ҳатбошисига асосан даъвогар фермер ҳўжалиги ҳисобидан давлат божи ундирмасликни лозим топади.

Бинобарин суд, Фукаролик кодексининг 234, 236, 326, 333-моддаларига, Ўзбекистон Республикаси Иктисодий процессуал кодексининг 68, 118, 176-180, 186-моддаларини қўллаб,

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар "Marhamat tekstil" МЧЖ хисобидан:

- даъвогар "Азим Карим орзуси" фермер хўжалиги фойдасига 312.743.115 сўм асосий карз, 32.000.000 сўм пеня;
- Мархамат туман фермер, дехкон хужаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши фойдасига 34.000 сум почта харажати ундирилсин.

Даъвонинг қолган қисмини қаноатлантириш рад қилинсин.

Жавобгар "Marhamat tekstil" МЧЖ хисобидан Республика бюджетига 9.751.575,3 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач, ижро варақалари берилсин.

Мазкур ҳал ҳилув ҳароридан норози тараф у ҳабул ҳилинган кундан бошлаб бир ойлик муддат ичида шу суд орҳали Андижон вилоят судига апелляция тартибида шикоят ҳилиши мумкин.

Судья

С.С.Юлдашев